

Kulturhistorisk rapport

Udgravningerne i forbindelse med anlæggelse af Griegsvejkvarteret i Frejlev ved Aalborg

Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

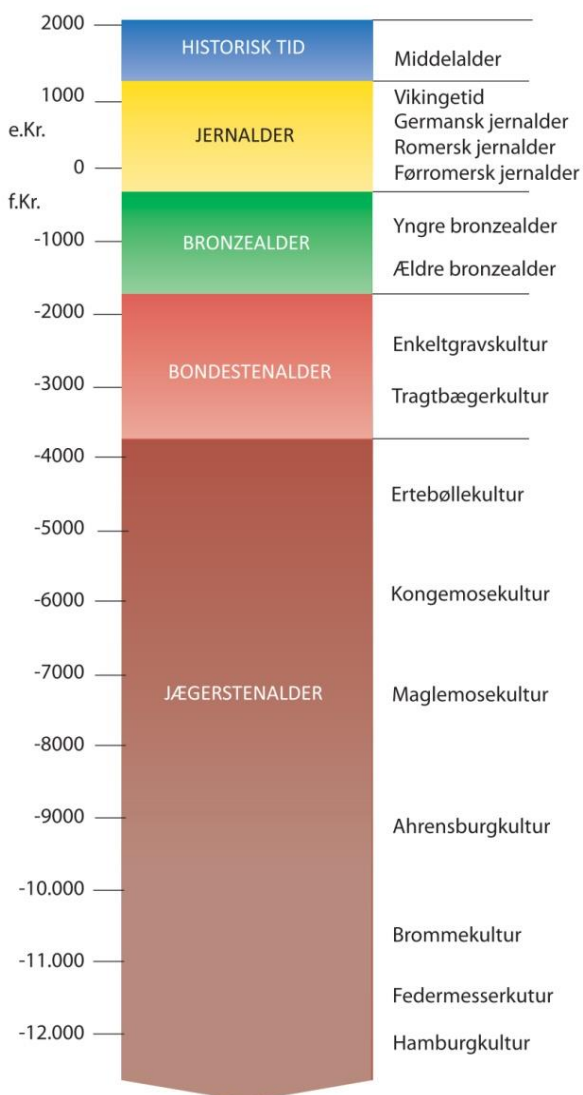
J.nr. ÅHM 6120 og ÅHM 6500

Udgravninger udført fra 2012 til 2017

Rapport udfærdiget af: Museumsinspektør Karen Povlsen

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Jægerstenalder	3
Bondestenalder	3
Jægere blandt bønder	5
Ældre bronzealder	6
Bronzealdergrave	9
Yngre bronzealder og tidlig jernalder	10
Gård fra omkring Kristi fødsel.....	12
Gravplads fra århundrederne efter Kristi fødsel	13
Det tidligste Frejlev – landsby fra 3-400-tallet e.Kr.....	18
Smykker i mulden	21
Hvis du vil vide mere	22
Udgravningsdata.....	23

Indledning

I forbindelse med anlæggelsen af Griegsvej kvarteret i Frejlev har arkæologiske undersøgelser afsløret spor af menneskelig bosættelse fra jægerstenalderen og frem til grundlæggelsen af landsbyen Frejlev i jernalderen. I denne rapport vil jeg gennemgå udviklingen i dette tidsrum, som den ser ud i Griegsvej kvarteret. Hver periode vil blive ledsaget af kort, så det bliver muligt for læseren at finde de enkelte ting i landskabet, og eventuelt finde ud af, om man bor på en grund, der i sin tid har rummet en bronzealdergård eller en grav fra jernalderen, eller om man griller samme sted, som en stenaldermand har gjort.

De arkæologiske undersøgelser i boligkvarteret er finansieret af Projektgruppen A/S, mens undersøgelserne på boldbanen er finansieret af Aalborg Kommune.

Fig. 1. Luftfoto med oversigt over udgravningsfelter (tyk rød streg) og søgegrøfter (tynd rød streg) anlagt af museet. Luftfoto © Kort- og Matrikelstyrelsen.

Jægerstenalder

De tidligste spor af menneskelig tilstedeværelse i Griegsvej kvarteret består af redskaber af flint og affald fra produktionen af flintredskaber. Den måde redskaberne er lavet på viser, at de er fra jægerstenalderen.

Noget af flinten bærer præg af at have ligget i vand, hvilket må betyde, at det også har ligget der, da stenalderhavet gik helt op til de nordligste dele af Griegsvej kvarteret. Det var i den sidste del af jægerstenalderen, kaldet Ertebøllekultur (5400-3950 f.Kr.). Mellem villakvarteret og Ny Nibevej ses et markant terrænfald, som markerer kystlinjen fra dengang. Den højere vandstand betød, at Limfjordens østlige dele var en slags øhav, nærmere end en egentlig fjord. Kystens ressourcer var af stor betydning, hvilket også ses af de store skaldynger, der nogle steder er ophobet, bl.a. i Ertebølle, ca. 45 km mod sydvest, der har givet navn til perioden. På dette tidspunkt var klimaet noget mildere på vores breddegrader, end det har været sidenhen, og havet har udgjort en meget væsentlig fødekilde. Hvorvidt kystens ressourcer nogle steder har ført til, at folk var bofaste året rundt, er stadig et omstridt spørgsmål. I Frejlev ser det dog ikke ud til, at der har været fast bosættelse ved kystskrænten. Her er man nærmere kommet lejlighedsvist og udnyttet den lille vig, som var i farvandet her.

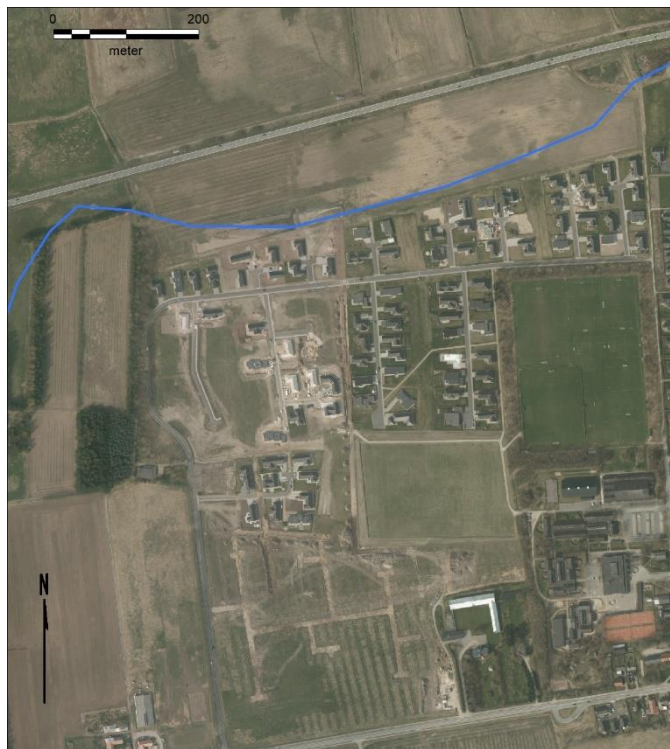

Fig. 2. Det omtrentlige forløb af havets største udstrækning i sen jægerstenalder ved Griegsvej kvarteret (blå streg).

Bondestenalder

Bondestenalderen er perioden fra, at man begynder at dyrke landbrug til bronzen bliver indført som materiale til skærende redskaber og andet. I det danske område begynder man at dyrke landbrug omkring 4000 år f.Kr., altså for ca. 6000 år siden. Bronzealderen starter mere end 2000 år senere, omkring 1800 f.Kr. Igennem denne lange periode sker der mange ændringer i den måde, man lever på. I Griegsvej kvarteret er der fundet spor efter bosættelse i fem forskellige perioder af bondestenalderen.

Fig. 3. Kort med spor efter bosættelse i bondestenalder. Rød er det tidligste, ca. 3700-3300 f.Kr., herefter følger blå, ca. 3300-3000, efterfulgt af grøn, grubekeramisk kultur, ca. 2900-2700 f.Kr. og gul, ca. 2450-2300. Den sorte stjerne viser hvor der blev fundet et stegt svin fra grubekeramisk kultur. Højdekurver er vist med tynd gul streg.

De fleste af de spor efter bondestenalderbosættelse vi har i Griegsvej kvarteret omfatter ikke rester af huse (på nær fra den allersidste del af bondestenalderen, det vil jeg vende tilbage til senere). Hustomter kendes ellers fra næsten hele bondestenalderen i Danmark, og vi ved, at de boede i aflange huse, sandsynligvis en arv fra Europas tidligste bønder, der også byggede langhuse. Grunden til, at der ikke er fundet hustomter sammen med aktivitetssporene fra bondestenalderen er sandsynligvis at stolpehullerne ikke har været kraftigt funderet. Samtidig har muldopbyggelsen endnu ikke været stor på stedet, og de farvestoffer i jorden, som ellers ville tillade os at opdage stolpehullerne, kan være vasket helt ud hen over de mange år.

Fra den tidligste del af bonestenalderen, hvor landbruget

Dagligliv

Landbruget ændrede tilværelsen for befolkningen i Danmark. Man boede nu fast der, hvor man havde sine marker og derfor kommer de første rigtige toskibede huse til. I begyndelsen er de ganske små – ikke mere end 10 meter lange. Gennem bondestenalderen bliver husene gradvist større, helt op til 47 meter lange og 10 meter brede sidst i perioden.

Bebyggelserne bestod ofte kun af et enkelt hus. Det tidligste landbrug var svedjebrug. Med slebne flintøkser fældede man de store træer i den tætte urskov, der dækkede landet og brændte grene og kviste af. Asken var værdifuld næring for kornet. Metoden krævede, at man jævnligt flyttede marken, da jorden ellers blev udpint. Senere, da større skovområder var ryddet begyndte man at bruge en ard – en primitiv plov – til at bearbejde jorden. Man dyrkede hvede, emmer, enkorn og byg. Husdyr i form af kvæg, svin og får/ged græssede på de græsarealer, der opstod på de tidligere kornmarker.

Keramik var kendt allerede i slutningen af jægerstenalderen, men i bondestenalderen udvikler man nye former og lægger meget energi i decorationen af lerkarrene. Redskaberne blev lavet af flint. Man sleb økserne så de fik en glat overflade. I slutningen af bondestenalderen fladehuggede man flintredskaberne for at efterligne genstande af metal.

Nordjyllands
Historiske Museum

kun har været få århundreder gammelt her i området, er der fundet spor af bosættelse i form af huller indeholdende rester af lerkar. Området, hvor disse huller er fundet, er vist med rødt på fig. 3. Lignende spor er fundet i området vist med blå på fig. 3. Men her kan man se på lerkarskårene, at de er nogle århundreder yngre. Her er vi kommet op i den tid, hvor der blev bygget dysser og jættestuer, og det er muligt, at folkene i Griegsvej kvarteret har været involveret i opførelsen af nogle de dysser og jættestuer, der findes i området, fx Troldkirken ca. 3 km mod vest.

Jægere blandt bønder

Da landbruget har været praktiseret i det danske område i omkring 1.000 år, altså ca. 3.000 år f.Kr., dukker der en kulturgruppe op, som ser ud til primært at ernære sig ved jagt og fiskeri, men også delvist ved husdyrhold. Kulturgruppen kaldes Grubekeramisk kultur, efter deres karakteristiske lerkar, og er et fænomen, der er mest udbredt i Sverige, men også findes i Danmark, primært ud mod kysterne. Også i Griegsvej kvarteret er fundet spor efter grubekeramikerne. Deres pilespidser er fundet spredt i de lavere områder, men i området vist med grønt på fig. 3. fandtes også resterne af et egentligt ophold på stedet. I et lille hul gravet ned i undergrunden dukkede brændte knogler op. I første omgang troede vi, at der var tale om en grav med brændte menneskeknogler. Da en knoglespecialist kiggede på dem, viste det sig dog, at der var tale om svineknogler. Knoglerne kom fra et enkelt svin, der må være blevet stegt helt. C-14 dateringer viste, at svinet var stegt på grubekeramikernes tid. Lerkarskår fra samme område viser også hen imod, at det var grubekeramikere, der havde stegt svinet.

Fig. 4. Pilespids fra grubekeramisk kultur.

Indirekte har vi spor af en fjerde bosættelsepisode i bondestenalderen, ikke længe efter grubekeramisk tid. Disse indirekte spor består af små stykker trækul og forkullede kornkerner fundet i stolpehuller af bygninger fra andre perioder. Området, hvor bosættelsen må have været, er vist med gult på fig. 3. Kornkerner og trækul er blevet dateret ved hjælp af C-14 metoden (se faktaboks nedenfor), egentlig for at få viden om, hvornår de bygninger, som de er fundet i, er blevet brugt. En datering i bondestenalderen passede dog ikke med bygningernes arkitektur, og forklaringen må

nærmere være, at yngre stolpehuller er blevet "forurenset" med korn og trækul, der har ligget i jorden på stedet fra dengang stenalderbønder boede der.

¹⁴C-analyse

Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere materiale fra mennesker, dyr og planter.

Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. Når en organisme dør, mindskes antallet af C-14 atomer langsomt, da atomet er radioaktivt. Ved at måle den mængde af ¹⁴C, der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

Indirekte kan man derimod ikke kalde beviserne for den femte bosættelsepisode i bondestenalderen. Herfra findes mindst ét stort hus. Nu er vi fremme ved overgangen til ældre bronzealder, og bebyggelsen her vil blive beskrevet sammen med bebyggelsen fra ældre bronzealder i næste afsnit.

Ældre bronzealder

Bebyggelsen fra den sidste del af bondestenalderen og ældre bronzealder (ca. 1800-1200 f.Kr.) står i skarp kontrast til bosættelsessporene fra tidligere perioder på stedet. Således kommer de største bygninger, der er fundet ved de arkæologiske undersøgelser i Griegsvej kvarteret, fra denne periode. Den sidste del af den danske bondestenalder præges af, at man på det europæiske kontinent er begyndt at bruge bronze til våben, redskaber og smykker, se faktaboks til højre. I bondestenalderen kan man se at flint af god kvalitet bliver gravet op af kridtforekomster, som fx i Aalborgområdet, og kan ende langt fra oprindelsesstedet. Distribution af bronze, der består af kobber og tin, gav dog anledning til opbyggelse af meget mere omfattende netværk. Med opbyggelsen af disse netværk ser der ud til at opstå et mere hierarkisk samfund. I den ældre bronzealder kommer dette til udtryk i opførelsen af store huse og store gravhøje, der som udgangspunkt rejses over enkeltpersoner.

I Griegsvej kvarteret er der fundet 12 hustomter fra sen bondestenalder og tidlig bronzealder. De 12 hustomter er dateringsmæssigt spredt over en periode på 400-600 år. Kun én af dem er med rimelig sikkerhed fra bondestenalderen, mens tre andre kan være fra sen bondestenalder eller den tidligste bronzealder. Af de 12 hustomter er to, der begge er C14-dateret til bronzealder, særligt store. Med en længde på mere end 30 meter og bredde på 7-7,5 m, og ca. 240 kvadratmeter under tag, har disse bygninger været et markant indslag i landskabet. De har ikke ligget på stedet samtidig, derimod er der i hvert fald 100 år mellem de to. Generelt tyder C-14 dateringerne på, at der har ligget op til to eller tre gårde på stedet samtidig, men det er også en mulighed, at gårdene ligger der én ad gangen. Der kan også meget vel have været tidspunkter, hvor der ikke har været gårde på stedet. Selvom de to huse med et areal på ca. 240 kvadratmeter var væsentlig større end de øvrige, var der også andre med en betydelig størrelse, fx havde en af de andre hustomter haft ca. 165 kvadratmeter under tag.

Bronzealder

Metallet bronze lægger navn til den tidsalder, der tog sin begyndelse i Danmark omkring år 2000 f.Kr. Mennesket havde fundet ud af, at tin og kobber kunne smeltes sammen ved høje varmegrader. Det blev til en legering, som var et nyt sejt materiale, der kunne formes langt mere alsidigt end flinten og stadigvæk måle sig med sten i hårdhed. Dertil var det et fantastisk smukt materiale, som hurtigt blev eftertragtet til våben, redskaber og smykker. I bronzealderen blev sværdet opfundet, og hesten blev en integreret del af husdyrene.

Tin og kobber fandtes kun enkelte steder i Europa, og hvis man ville fremstille bronzesager var det nødvendigt at skabe handelskontakter på tværs af Europa. Handlen med bronzen åbnede op for handel med mange forskellige eksotiske varer. Og mindst lige så vigtigt var de nye tanker, ideer og livssyn, som blev skabt, når fremmede folk rejste og opdagede nye skikke og oplevede, hvordan andre under fremmed himmelstrøg levede, troede og døde. De mange kulturmøder i bronzealderen satte også sit præg på samfundet i Norden.

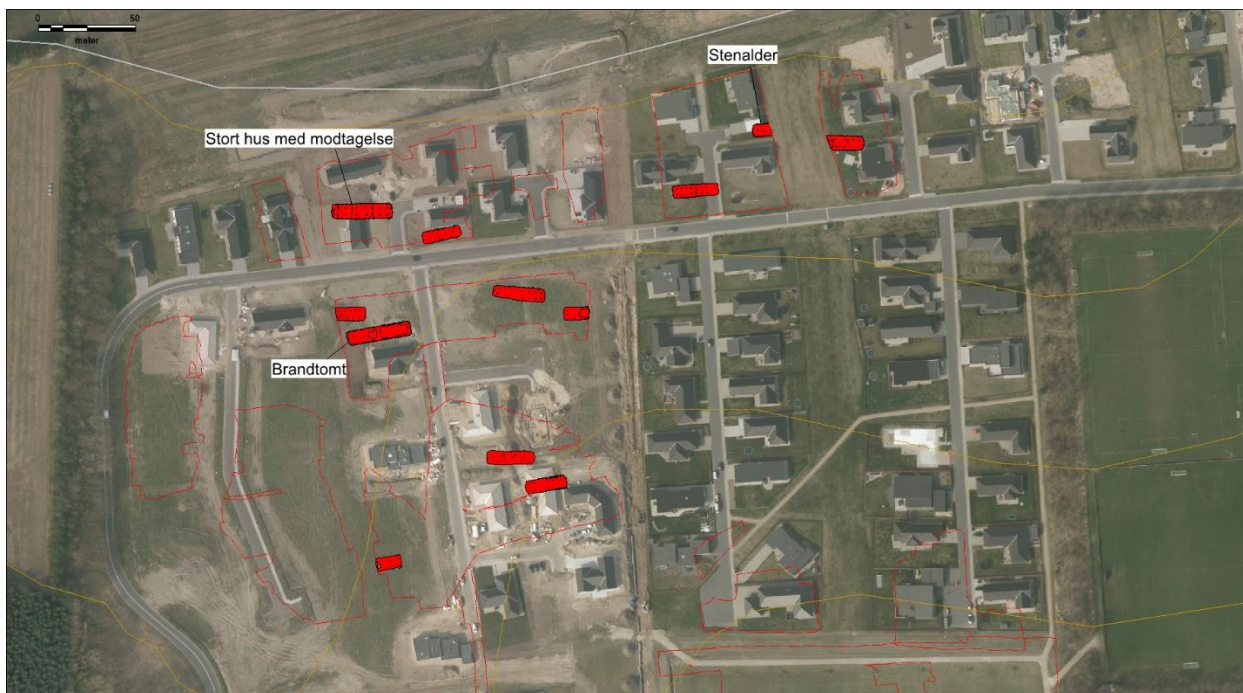

Fig. 5. Oversigt over hustomter fra den allersidste stenalder og tidlige bronzealder, ca. 1800-1200 f.Kr. Det ældste daterede hus er vist med mærketet "stenalder". Med tynd rød streg er vist grænserne for museets udgravningsfelter. Højdekurver er vist med tynd gul streg.

De to særligt store hustomter fortæller, at der har været tidspunkter, hvor folkene på stedet har indtaget en særlig plads i de lokale hierarkier. I den ene af de store hustomter er det rum, som man først kom ind i, når man gik ind i huset, bygget særlig stort og åbent, hvilket kunne tyde på, at rummet er blevet brugt til at modtage folk i.

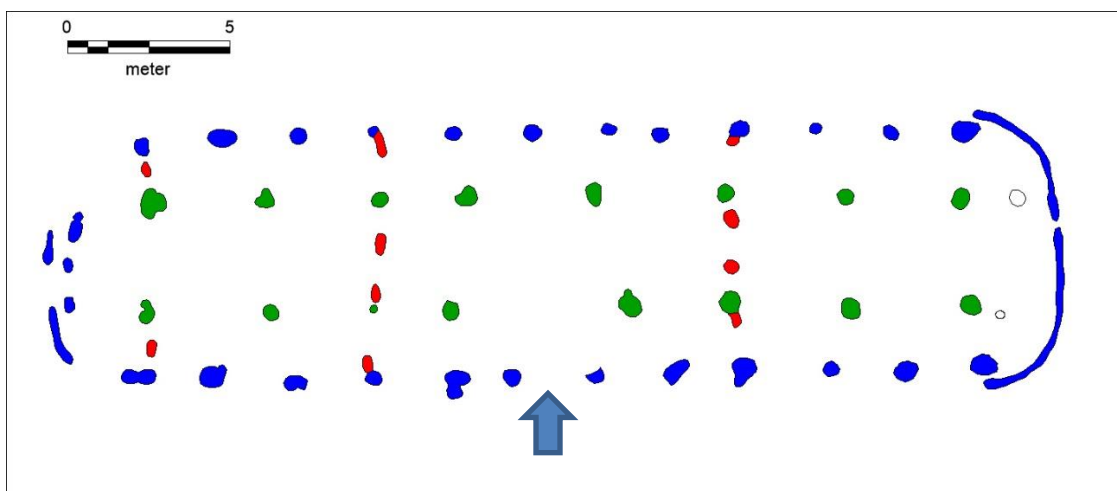

Fig. 6. Plantegning af stolpehuller i det store hus med centralt modtagelsesrum. Grøn: Stolpehuller i husets tagbærende konstruktion. Blå: Stolpehuller og grøfter i husets vækonstruktion. Rød: Stolpehuller til skillevægge. En pil viser, hvor indgangen til huse efter al sandsynlighed har været. Husets deles af de to centrale skillevægge i tre næsten lige store dele, og der er således et stort indgangsrum i midten. I dette midterum er de tagbærende stolper stillet skråt overfor hinanden, hvilket vil have givet fornemmelsen af et stort rum, når man kom ind.

Det andet store hus var karakteriseret ved to væsentlige ting:

1) Gulvet var, i store dele af husets længde, forsænket mindst 25 cm ned under daværende jordoverflade. Ud over at det muligvis har givet en god isolerende effekt i huset, har det stor betydning for, hvilke informationer man rent arkæologisk kan få ud af huset. Forsænkningen af gulvet betyder nemlig, at husets gulv har været mere beskyttet mod slid fra moderne dyrkning.

2) Huset var en brandtomt. Hvor ild umiddelbart ødelægger meget, vil det, der overlever branden i forkullet stand have meget større chancer for at overleve tidens tand efterfølgende. Hvor ubrændt træ vil rådne i jorden i løbet af få år, kan forkullet træ bevares i tusinder af år. Det samme gælder for forkullet korn. Brandtomten ses som en stor mørk plet i udgravningen på billedet på forsiden.

Kombinationen af det forsænkede gulv og husbranden betød, at vi stod med en masse information.

Informationen blev primært udvundet ved, at der blev taget et stort antal jordprøver fra husets forsænkninger og stolpehuller, og ved at den resterende jord blev soldet under udgravningen, det vil sige at den blev siet gennem en stor si.

Jordprøverne blev efterfølgende analyseret og kombineret med soldningen viste de, at der var foregået en meget kontrolleret nedrivning af huset, hvor alt hvad der kunne bruges, var blevet fjernet. Ingen lerkrukker eller redskaber af flint var blevet efterladt. Sågar store dele af tømmeret fra husets konstruktion var blevet fjernet. Under denne nedrivning var væggene kollapsede ind i huset. Først herefter var der blevet sat ild på hustomten.

Jordprøverne indeholdt en del forkullede kornkerner, og derfor kunne de også give information om, hvad husets beboere havde dyrket på deres marker: Det var mest byg, og man må forestille sig, at grød var en hyppig spise. Der fandtes dog også hvedesorter som emmer, spelt, enkorn og durum, der er mere egnede til brød.

Huse gennem tiden

Igennem oldtiden bygges der huse, og gennem tid ændres byggeskikken. Generelt er det dog en ret ensartet måde at bygge på - helt fra tidligt i bondestenalderen (3.900 f.kr.) til den tidlige middelalder (1.000-1.100-tallet) - med stolper af træ, der graves ned i jorden.

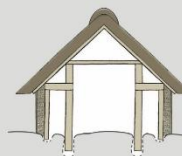
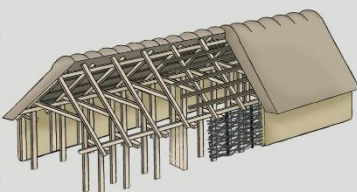
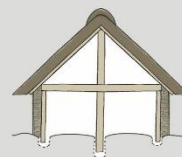
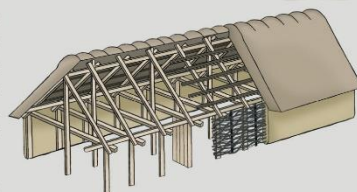
I det toskibede hus, også kaldt et midtsulehus, blev taget båret af én centralt placeret række af kraftige stolper ned igennem husets midte. Derimod blev taget i det treskibede hus båret af to rækker af stolper, trukket længere ud mod væggen.

Mens toskibede huse bygges i hele perioden fra bondestenalderen til ældre bronzealder (3.900-1.500 f.kr.), og igen i middelalderen (1.050-1.536 e.kr.), er det i hele resten af bronzealder, jernalder og vikingetid (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.) treskibede huse, der bygges både til bolig, stald og arbejdsbygninger.

I middelalderen får man ud over disse hustyper desuden etskibede huse, hvor væggen er det bærende element - ligesom det endnu er idag.

I den største del af oldtiden bygges husenes skelet af træ. Væggene er oftest en blanding af fletværk påklasket med ler opblandet med strå eller gødning (lerklining), ikke ulig metoden fra bindingsværkshusene fra middelalder og nyere tid, hvor der også mellem træstokkene fyldes ud med lerklining eller teglsten.

I den største del af oldtiden er husene lange og 5-6 m brede, beliggende øst-vest. De er indrettet med boligen mod vest og stalden mod øst - alt under samme tag. Indgangene i husene ligger oftest omtrent midt på de lange vægge - og dermed midt mellem bolig og stald. Først langt oppe i tid synes stalden at blive adskilt fra boligen og placeret i sin egen bygning, som man kender det fra nyere tids bondegårde.

Bronzealdergrave

Omkring år 1100 f.Kr., 100-150 år efter at det store hus med det store åbne indgangsrum lå på plateauet, er der anlagt en lille gravplads ca. 180 m fra hustomten. Under udgravningen fandtes bare to grave. Hvorvidt der i sin tid har været flere, kan ikke siges. På dette tidspunkt midt i bronzealderen var man ved at gå fra en begravelsespraksis, hvor det ser ud til at jordfæste har været mest brugt, i hvert fald i de øvre samfundslag, til en begravelsesskik, hvor ligbrænding var mest udbredt. De to grave lå med et mellemrum på 2 m. De var begge bygget op med en ramme af sten. Bunden var brolagt med valnøddestore sten. Den ene grav var rektangulær og mandslang, mens den anden var halvt så lang og oval. Midt i den store grav fandtes en bunke brændte knogler, der tilhørte et voksent eller næsten voksent menneske. Med på ligbålet havde personen fået en genstand af bronze, men det kunne ikke længere ses, hvad det havde været. I den anden grav fandtes de brændte knogler af et barn mellem fire og otte år gammelt.

Fig. 7. Barnegraven under udgravning. Halvdelen af graven og de brændte ben er fjernet. Man ser resten af stenrammen og brolægningen med valnøddestore sten.

Fig. 8. Placeringen af de to grave fra bronzealder, vist med lilla, ved Griegsvej 184.

Yngre bronzealder og tidlig jernalder

I yngre bronzealder (ca. 1100 f.Kr. – 500 f.Kr.) er de store monumentale bygninger, som eliten benyttede i ældre bronzealder, ikke så udbredte, og som hovedregel fremstår husene noget mere beskedne. I første omgang er dette ikke tegn på forarmelse og nedbrud af de eksisterende samfundsstrukturer, men nærmere en koncentration af magten på færre hænder. Enkelte meget store gravhøje, samt rige depotfund viser, at elitenetværk stadig bandt Europa sammen. Kobber af god kvalitet var dog blevet væsentlig vanskeligere at skaffe, og i løbet af den yngre bronzealder udtømtes kilderne gradvist, indtil de netværk, der gennem århundreder var blevet opretholdt over det europæiske kontinent med bronzen som en væsentlig brik, til sidst brød sammen. I den gryende jernalder fik Skandinavien en mere perifer position i Europa.

I yngre bronzealder ligger gårdene typisk hver for sig. En gård består af et enkelt langhus med stald i den ene ende og beboelse for mennesker i den anden ende. Sådan ser det også ud i Griegsvej kvarteret. Hvor bebyggelsessporene fra stenalder og ældre bronzealder ligger på plateauet neden for bakken og oven for den gamle kystskrænt, kan man se, at gårdene i yngre bronzealder fordeler sig både her og andre steder i terrænet. Således er der fundet flere hustomter fra yngre bronzealder højere oppe ad bakken ved Carl Nielsens Vej. Samme bebyggelsesmønster ses i den tidlige del af jernalderen (ca. 500 f.Kr. – 0 f.Kr., kaldet førromersk jernalder). Dog har vi kun sikre dateringer til bronzealderen i de højere dele af Griegsvej kvarteret. Inden for perioden ca. 1100 – 0 f.Kr. er der to hustomter, der er større end de øvrige; en fra yngre bronzealder med en længde på ca. 20 m og areal på ca. 110 kvadratmeter, og en fra førromersk jernalder med en længde på ca. 25 m og et areal på ca. 135 kvadratmeter. De øvrige hustomter fra yngre bronzealder og førromersk jernalder har typisk en længde på 10-15 m. Det store hus fra yngre bronzealder var kraftigere bygget end de øvrige med stenfunderinger i de enkelte stolpehuller. Stenfunderingerne har forebygget sætningsskader på huset, og har sandsynligvis gjort det rarere at bo i, samt pænere i det lange løb.

Beboerne i de to større huse har sandsynligvis være mere velstillede end dem, der boede i de øvrige huse. Hvor mange huse, der har ligget i området ad gangen, er svært at sige, men sandsynligvis en enkelt til nogle få stykker.

Fig. 9. Profil af stolpehul med stenfundering til stolpen. Dette stolpehul har støttet en skillevægsstolpe i det største af husene fra yngre bronzealder. Skillevægsstolpen har ikke haft betydning for husets bærende konstruktion, og stenfunderingen her giver derfor et indtryk af grundighed ved husets opførelse. Dog var det ikke alle stolpehuller i husets tagbærende konstruktion, der var givet stenfundering.

Fig. 10. Oversigt over hustomter fra yngre bronzealder og førromersk jernalder i Griegsvej kvarteret. De to hustomter vist med orange var større end de øvrige, der er vist med gult. Det ældste af de to større huse er fra slutningen af bronzealderen, og ligger sydligst af de to, omtrent på grunden for Carl Nielsens Vej 13. Det yngste af de to ligger ved indkørslen til Griegsvej 185, 187, 189 og 191.

Gård fra omkring Kristi fødsel

Fra tiden lige omkring Kristi fødsel er der udgravet en gård med indhegnet gårdsplads ved Griegsvej 134 og 136. På fig. 10 er grundplanen af gårdens hovedhus vist med mørk skygge i skellet mellem de to matrikler. Tomten af et mindre hus, der kan have været udhus til gården, er vist med lys skygge omkring midt på græsplænen på Griegsvej 134. Stolpehullerne efter huse og hegn er vist med sort. Stolpehullerne efter hegnet ses i flere rækker syd for gårdens hovedhus. At der er flere rækker afspejler, at hegnet har været udskiftet i løbet af gårdens levetid, og ikke er blevet sat på helt samme sted ved udskiftningen.

Fig. 11. Gård med indhegnet gårdsplads beliggende ved Griegsvej 134 og 136. Grundplanen af gårdens hovedhus er vist med mørk skygge, mens et mindre hus, der kan have været udhus til gården, er vist med lys skygge. Stolpehuller er vist med sort.

Ved Kristi fødsel sættes starten af en periode, som kaldes romersk jernalder (ca. 0 – 375 e.Kr.). På dette tidspunkt var Romerriget etableret omkring Middelhavet og i store dele af det sydlige Europa. I årene omkring Kristi fødsel ønskede man fra romersk side at rykke rigets grænse til Elben. Dette blev dog opgivet efter et voldsomt slag i Nordtyskland, kaldet Varusslaget, i år 9 e.Kr. Herefter konsoliderede romerne grænsen langs Rhinen. Selvom Romerriget ikke ekspanderede så langt mod nord, blev det en meget vigtig faktor for udviklingen i Nordeuropa gennem de næste århundreder, både politisk og kulturelt. Politisk satte romernes tilstedeværelse gang i dannelsen af nye og større alliancer mellem stammer i grænseområderne, hvilket sandsynligvis også har haft konsekvenser for magtstrukturerne længere mod nord i det danske område.

Gravplads fra århundrederne efter Kristi fødsel

Fra århundrederne efter Kristi fødsel (romersk jernalder) har vi fundet 27-29 grave i Griegsvej kvarteret.

Fig. 12. Kort med begravelser fra århundrederne efter Kristi fødsel i Griegsvej kvarteret. Gravene er vist med sort.

I tiden omkring Kristi fødsel sker en ændring i gravskikkene. Hvor man i yngre bronzealder og den tidlige jernalder mest har benyttet sig af ligbål i forbindelse med begravelse, bliver jordbegravelse nu den fremherskende begravelsesform, selvom brandgrave også stadig bliver anlagt. At vi har mange grave bevaret fra denne periode, og ikke fra de foregående er altså ikke et udtryk for, at begravelse var meget sjælden i tidligere perioder. Nærmere er sporene af dem sandsynligvis slettet af senere dyrkning af jorden. Det er også langt fra alle, der beboede området i århundrederne efter Kristi fødsel, som vi kender begravelserne af. Af de 27-29 grave kunne de 11 dateres til tiden omkring 0-200 e.Kr. Fra denne tid har vi i Griegsvej kvarteret kun fundet gården med den indhegnede gårdsplads beskrevet på side 12, og muligvis en mere. Bebyggelsen kan i denne periode være rykket længere mod vest, hvor vi kender spor af gårde. Seks af gravene kan dateres til tidsrummet omkring 200-400 e.Kr. I dette tidsrum grundlægges en landsby, der hvor den nye boldbane er anlagt, se side 18-21. De resterende 10-12 grave kan ikke dateres nærmere end til tidsrummet ca. 0-400 e.Kr.

Til datering af huse og ildsteder er C-14 metoden, som omtalt ovenfor, en velegnet metode. Det samme gør sig gældende med brandgrave, hvor man ofte har forkullede rester af ligbålet eller den døde bevaret. Anderledes forholder det sig med jordfæstegrave, hvori der ikke er bevarede rester af den døde eller af de organiske dele af gravgaverne. Kun organisk materiale indeholder C-14. Til gengæld afslører gravgaver som lerkar, smykker eller redskaber ofte deres alder simpelthen gennem deres udformning. Ligesom vi kan se forskel på tøj fra 1870'erne og 1970'erne, kan man ofte se forskel på lerkar fra forskellige århundreder af forhistorien. Er der ingen bevarede gravgaver i en grav, vil andre aspekter af graven ofte give et fingerpeg, men så bliver dateringen som oftest ikke så præcis.

Fig. 13. Foto af den østligste grav fundet under udgravningerne (se kort fig. 10). Den døde havde ingen gravgaver, der havde modstået tidens tand, og graven kunne derfor ikke dateres nærmere end til ca. 0-400 e.Kr. Graven er stenbygget, og i bunden ses de udvaskede rester af den afdøde i form af et sort ligspor. Hovedet ses tydeligt til venstre i billedet og derfra de sorte streger, der tegner armene, ribbenene og benene.

I perioden ca. 0-200 e.Kr. ser det ud til at være væsentligt, at den døde får lerkar med. Gravene fra denne periode indeholdt gerne fra to og helt op til 11 lerkar. Man kan spekulere på, om lerkarrene indeholdt forsyninger til det hinsides. I så fald vil nogle af de døde have været i stand til at holde en større fest ved deres ankomst end andre. En anden skik, som det er vanskeligt at gennemskue betydningen af, er at nogle grave fra denne periode er forsynet med et ituslået lerkar med småsten i, stillet i gravens fodende.

Fig. 14. Til venstre foto af graven A1599. Her har den døde fået fem lerkar med, som har stået ud for hovedet og overkroppen. Den døde har liget på siden med ansigtet vendt mod karrene. I det modsatte hjørne ses et ituslået lerkar med småsten. Til højre nærbillede af et af lerkarrene fra gaven. Firkantede kar som dette ses ofte i Vendsyssel på denne tid – var den gravlagte en tilflytter?

I hvert fald en af de stenbyggede grave var blevet genbrugt: I et hul gravet ned i gravbunden fandtes syv smadrede krukker, der ser ud til at udgøre et gravinventar, samt en kniv. Her er resterne af den tidligere begravelse blevet ryddet hen, da den næste begravelse blev anlagt. Den næste gravlagte havde 11 lerkar med samt en smuk lille kniv og en syl.

Fig. 15. Til venstre ses et af lerkarrene fra den genbrugte grav, til højre den lille kniv fra samme grav. Lerkarret er en hjemlig efterligning af et romersk drikkebæger.

I de efterfølgende århundreder, ca. 200-400 e.Kr., indtager lerkarrene ikke så vigtig en plads i begravelserne. Ingen af gravene fra denne periode er udstyret med mere end ét lerkar. Til gængæld ses flere jerngenstande så som knive og spænder. I to grave var der også sølvsmykker, i begge tilfælde en slags brocher, der kaldes fibler, og som bruges til at holde tøjet sammen med. I begge disse grave fandtes også udstyr til at spinde garn med. Produktion af tekstil var sandsynligvis en kvindeopgave, og de rige grave må være kvindegrave.

Fig. 16. Arkæolog Marie Vang Posselt fremdrager lerkarret fra den rigeste kvindegrav.

Fig. 17. Kniv med bevarede rester af skaft fra den rigeste kvindegrav.

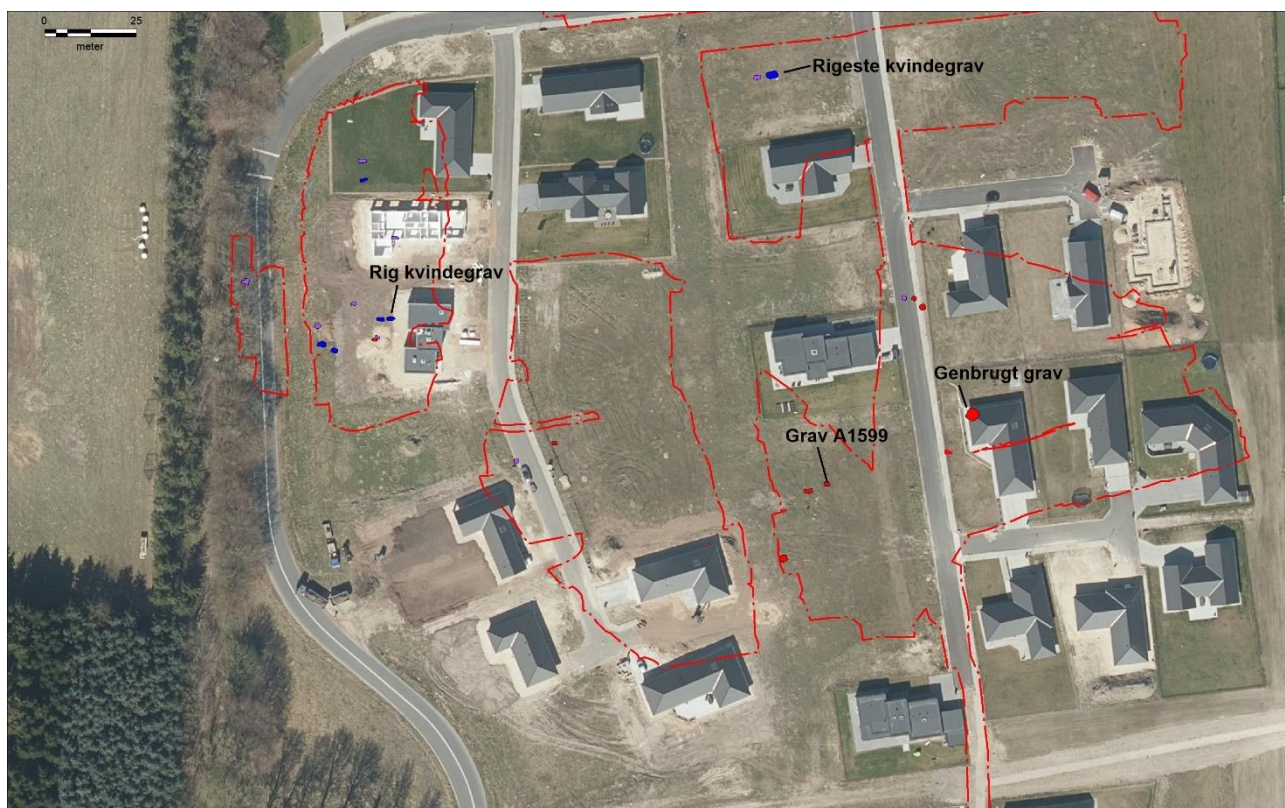

Fig. 18. Området hvor de fleste af begravelserne fra romersk jernalder fandtes. Kun tre grave fandtes uden for dette kortudsnit. Gravene er farvet efter alder. Rød: ca. 0-200 e.Kr., Blå: ca. 200-400 e.Kr, Lilla: ca. 0-400 e.Kr.

Det tidligste Frejlev – landsby fra 3-400-tallet e.Kr.

I sidste halvdel af 200-tallet e.Kr. og første del af 300-tallet lå der efter alt at dømme to samlinger af huse i Griegsvej kvarteret. En hvor den nuværende boldbane vest for skolen ligger, og en på bakken ved Carl Nielsens Vej. En tredje samling af huse eller en enkelt gård har samtidig eller lidt senere ligget helt ud mod kystskrænten ved Griegsvej 205.

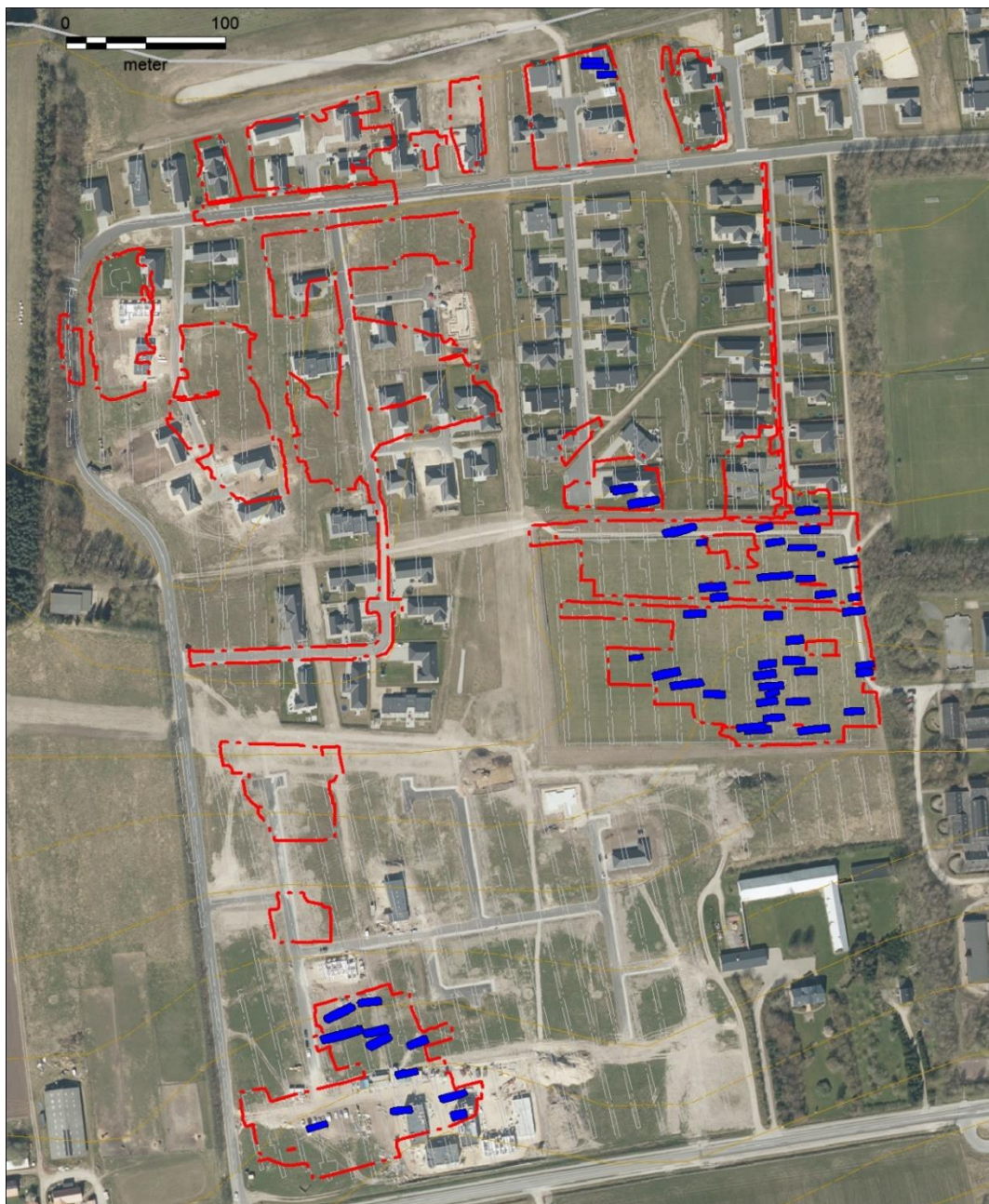

Fig. 19. Kort over bebyggelsen fra slutningen af 200-tallet og til midten af 400-tallet e.Kr. (yngre romersk jernalder og tidlig germansk jernalder). Der ses tre klynger af bebyggelse, som har eksisteret delvist samtidigt. Øverst på kortet ses en enkelt gård ved Griegsvej 205, nederst en klynge af huse ved Carl Nielsens vej. Hvor den nye boldbane ligger, omkring midt på kortet, etableredes den landsby, der blev det tidligste Frejlev.

Et par af hustomterne i bebyggelsen på bakken er større end hustomterne på de øvrige steder. Folk her kan altså have været mere velhavende.

I et stolpehul i en hustomt i bakkebebyggelsen (på Carl Nielsens Vej 138 og 130) blev der fundet et stykke af et menneskekranium. Vi ser her en flig af et ritual, som har udspillet sig på bopladsen. Vi ved, at man praktiserede menneskeofringer i jernalderen, men hvorvidt kraniefragmentet fra stolpehullet stammer fra et ofret menneske, kan ikke siges. På nogle gravpladser ses tydelige tegn på, at ikke alle begravede har fået lov at ligge uforstyrrede i deres grave. Eksempelvis kendes fra Mellemholm en grav, hvor kraniet er blevet taget op for derefter at blive gravet ned i et hul i gravbunden (Fund- og Fortidsminder databasen: 120508-55). Kraniefragmentet i stolpehullet kan altså være fra en gravlagt afdød. Vi har ikke fundet beviser for, at gravene i Griegsvej kvarteret er forstyrret på denne måde, når man ser bort fra den genbrugte grav, der er ældre end bebyggelsen på bakken. Men taget i betragtning, at der ikke var skeletrester bevaret i gravene, kan det ikke udelukkes, at sådanne ritualer har fundet sted her også.

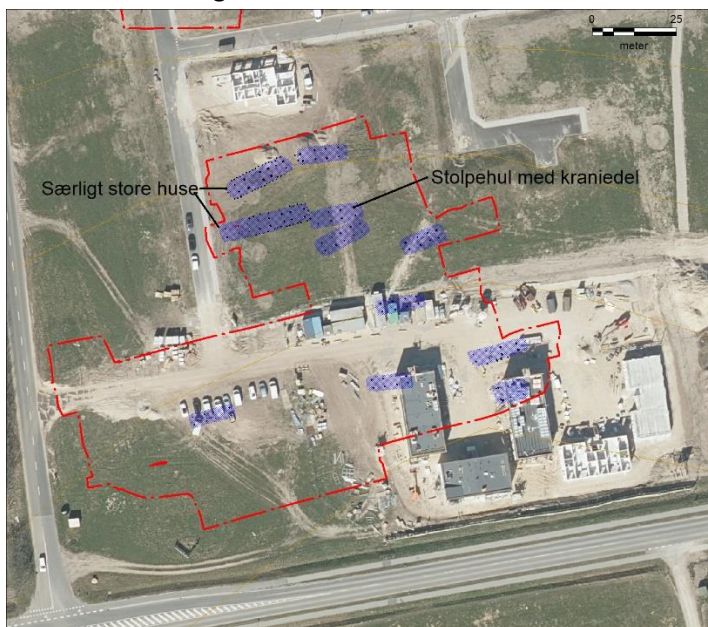

Fig. 20. Bebyggelsen på bakken ved Carl Nielsens Vej. Hustomternes grundrids er vist med blå, stolpehuller med sort. De to særligt store huse afløser sandsynligvis hinanden.

Offerskik og religion

I jernalderen var det at ofre til guderne en helt en central del af religionsudøvelsen. Jernalderens mennesker var i langt højere grad end os afhængige af naturen og de produkter, landbruget kunne bibringe ved hårdt arbejde.

Vejret, naturen og mytiske væsner var derfor noget man skulle holde sig gode venner med. Gjorde man ikke det, kunne det betyde forskellen mellem liv og død.

Derfor ofrede man til guder, overnaturlige væsner og naturen. Det gjorde man

ved at nedlægge kostbare eller betydningsfulde genstande i moser eller i husenes stolpehuller; bare for at være sikker på, at man havde gjort hvad man kunne for at mildne skæbningen. Det 5 cm store miniature lerkar på billedet var sat i bunden af et stolpehul.

Skikkene fra jernalderen er de direkte forløbere for den husofferskik, der stadig eksisterede i begyndelsen af det 20. århundrede på landet i Danmark. Her lagde bønderne ofte liget af en hund under dørtærsklen for at sikre husets beboere sikkerhed og god lykke.

I løbet af 300-tallet bliver bebyggelsen på boldbanen til en egentlig landsby, mens bebyggelsen på bakken ser ud til at stoppe i løbet af 300-tallet. Landsbyen var størst i 300-tallet og starten af 400-tallet efter Kristi fødsel, hvor der lå 6-9 samtidige gårde på stedet. Der kan dog have været flere, for landsbyen strækker sig ind, hvor Frejlev Skole ligger nu. Landsbyens huse var mellem 75 og 140 kvadratmeter. Husstørrelserne har afspejlet forskelle i rigdom og fattigdom blandt landsbyens beboere. Det er også en mulighed, at nogle af de mindre huse har fungeret som udhuse.

Folkene i landsbyen har sandsynligvis haft deres marker på plateauet øst og vest for landsbyen samt på de højere områder op ad bakken. De lavere og vådere områder ud mod Limfjorden er blevet brugt til græsning for kvæg.

I landsbyen er fundet redskaber til forskellige gøremål som at male korn til mel, at spinde uld til garn og væve garnet til stof. Især om sommeren er meget af arbejdet i landsbyen foregået udenfor, og man må forestille sig, at der har været livlig social aktivitet.

Fig. 21. Tenvægt til håndten, som blev brugt til at spinde uld eller hørfibre til garn. Denne tenvægt er fundet i det største hus i bakkebebyggelsen. Flere lignende tenvægte er fundet i landsbyen.

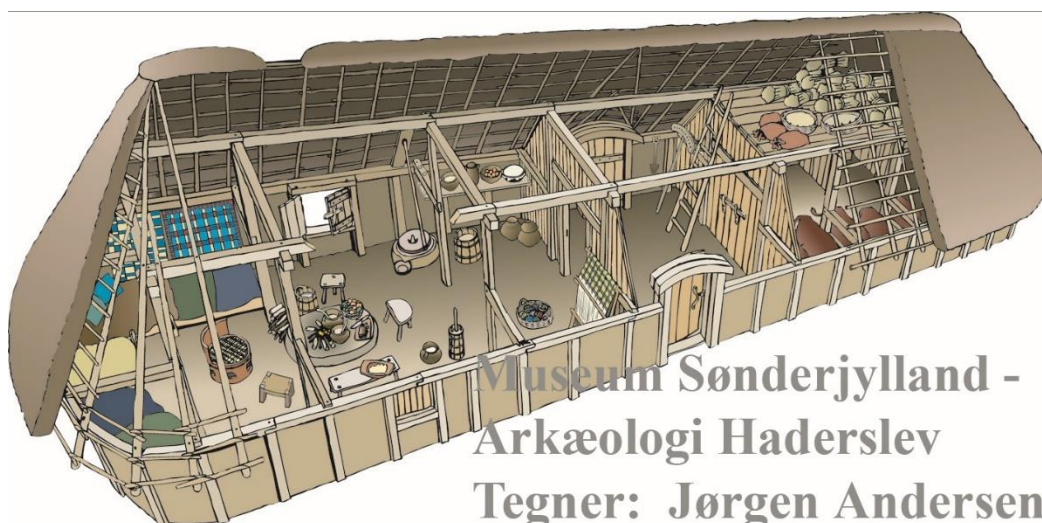

Fig. 22. Illustration af, hvordan et hus i jernalderen kan have været indrettet.

3-400 tallet var en kaotisk og konfliktfyldt tid i Europa. I århundrederne før havde det romerske imperium sat dagsordenen på kontinentet. I kølvandet på Romerrigets gradvise sammenbrud opstod kampe om magten, og hele folkeslag begyndte at flytte på sig.

I det danske område var en øget organisering af samfundet i gang, muligvis med en form for skatteopkrævning mange steder, der kunne finansiere krigsførelse. På lokalt og regionalt plan har man formentlig indgået skiftende alliancer magthavere imellem.

Stednavne med endelsen -lev hører til blandt de ældste i Danmark, og kan sandsynligvis dateres helt tilbage til landsbyens samtid. Lev betyder arv eller ejendom, der er givet. Frej er et mandsnavn fra den tid.

Landsbyen og de tilhørende jorder kan være blevet givet til stormanden Frej som en del af de lokale magtspil. Her kunne han leve og måske stå for skatteopkrævningen. Dermed har landsbyen fået navnet Frejlev.

De rige kvindegroave fra gravpladsen er samtidige med landsbyen, og der kan her være tale om medlemmer af stormandens husholdning.

Smykker i mulden

Der hvor landsbyen lå, er der fundet en del smykker fra jernalderen i de øverste jordlag. Det drejer sig om fibler, en slags dekorerede sikkerhedsnåle, som også blev fundet i nogle af de mest veludstyrede grave.

Fiblerne pyntede og holdt tøjet sammen. Kun den rigere del af befolkningen har ejet fibler. Andre har måttet holde tøjet sammen med nåle af træ eller ben.

Fiblerne viser, sammen med de veludstyrede grave, at der har været en vis rigdom i Frejlev. Kun få af fiblerne er fra den tid, hvor landsbyen lå på boldbanens areal, mens de fleste er fra den senere del af yngre jernalder. Der har landsbyen sandsynligvis ligget et sted mellem boldbanen og Frejlev Kirke.

Fig. 23. Fibel fundet på boldbanens areal. Smykkets farve har været rødgylden og på de flade steder har der siddet farvet glas.

I Griegsvej kvarteret slutter historien om Frejlev stort set omkring år 500 e.Kr., hvor de yngste huse i landsbyen på boldbanen er fra. Dog er der fundet en vævehytte inden for landsbyens areal, der kan være en smule yngre.

Det middelalderlige Frejlev har efter al sandsynlighed ligget nær kirken. Landsbyen kan være rykket fra placeringen i Griegsvej kvarteret de ca. 700 m hen til kirken i løbet af den sidste del af jernalderen.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker:

Jørgen Jensen: Danmarks Oldtid bind 1-4. Gyldendal.

Frejlevgård, etape I-VI

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. ÅHM 6120, ÅHM 6500
- Fund & Fortidsminder: 120504 sb 25, 30, 31, 32, 33, 37, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76
- Kulturstyrelsen jnr. 15/00746
- Bygherre: Projektgruppen A/S (og Aalborg Kommune)
- Undersøgt areal: 7.180 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæologer: Marie Vang Posselt, Lone Andersen, Andreas Hegner Reinau, Christian Klinge, Kenneth Nielsen, Heidi Mikkelsen, Mette Lykkegård Maes, Andreas Bo Nielsen, Karen Povlsen
 - Metaldetektorfører: Klaus Thrane
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg

